DINAMICA PARADIGMELOR EDUCAȚIONALE

Ștefan Buzărnescu*

Abstract: *Focused on exploring the relations between Church and youth, our study comparatively addresses the upgrading of curricular structure of secular educational offers and the doctrinal limits of "modernization" initiatives with respect to religious education of young people, undertaken in the hope of making religious practices more "attractive". Thus, unlike the learning contents offered by all other subject matters in the curriculum required to resonate permanently with the rhythms and proportions of the contingent social space evolution, epistemological contents of religion as transcendently framed, being therefore perennial, may not be subject to similar "modernizing" imperatives unless taking the risk of doctrinal and praxiological sideslips. Without opening polemics of questionable utility with neo-Protestant cults' practices, the present study brings a couple of sound arguments to demonstrate that tradition does not mean primitivism, and confessional teaching of religion finds its well-deserved place within the identity profile of contemporary educational offers; moreover, upgrades of school logistics are attractive vectors to all kinds of activities, including pastoral and ritual components of religion.*

Keywords: *educational paradigm, curricular make-up of educational offer, religious tradition, church, modernization, educational alternatives, youth, upgrading.*

În accesarea raporturilor dintre tineret și biserică, personal, ca profesor care se apropie de finalizarea carierei, am optat pentru o perspectivă didactică de abordare, încercând să explorez răspunsuri la o întrebare nevinovată, anume: „Cui îi este teamă de predarea confesională a religiei în învățământul preuniversitar?”. La această întrebare m-am gândit în urma discursului unui tânăr deputat care pleda (în numele democrației, evident ! și al Sfântului său Duh) pentru

* PhD Professor, The West University, Timișoara, Romania.

renunțarea la simbolurile religioase din incinta instituțiilor de învățământ! Nici mai mult, nici mai puțin ! Dacă cetățeanul ar fi fost trecut de patruzeci de ani, aş fi putut înțelege că suferă de explicabile sechele staliniste din perioada în care generația mea traversa ciclurile unui învățământ ateist, generat de concepția materialistă a guvernării socialiste de tip bolșevic. Nici vorbă de așa ceva. Tânărul deputat, invocând „*valorile europene*”, pleda cu patos de prim-secretar utecist, pentru *modernizarea* sistemului de învățământ, dar era centrat, în elucubrațiile sale, numai pe „*pericolul îndochinării religioase a tinerilor prin predarea religiei !*”

Spre deosebire de perioada în care se vorbea în *numele tinerilor*, astăzi se oferă posibilitatea de a vorbi *cu tinerii*, în speranța că se vor explora posibilități noi de optimizare a modalităților de inovare a valorilor care ne-au individualizat profilul nostru indentitar; prezenta conferință este cadrul instituțional de face acest lucru cu focalizare axiologică și responsabilitate asumată.

Sub rezerva că nu am studii teologice, prin urmare de pe poziția unui simplu enoriaș oarecare din mulțimea celor care-și asumă paradigma creștină, voi încerca să formulez câteva opinii cu conștiința că nu numai punctele noastre de vedere sunt relative (deci contestabile), ci cu convingerea că (și ele, punctele noastre de vedere) au legitimitate să circule într-o lume pluralistă și deschisă spre dialog; rezervându-mi și dreptul de a face și unele sugestii de reconstrucție a ofertelor educative, cu autoritatea profesională a unui insider.

După cum se știe, în experimentul social și uman specific (și) României până în Decembrie 1989, omogenizarea socială galopantă ca suport al opțiunii partinice pentru formarea „*poporului unic muncitor*” și ateu a constituit un proces complex ale cărui consecințe încă nu au fost evaluate la adevăratele lor dimensiuni. Pe aceste coordonate, elitele religioase erau considerate ca redundante ambiției de realizare, de către „*mase*”, a visului lor de a-și construi propria istorie în cadrele normative ale unor structuri comunitare nu doar fiabile, ci perene: anume, o „*lume pe măsura omului*” era formula ideologică rezultată prin confiscarea semantică a premisei filosofice care a individualizat sistemul de gândire al anticului Protagoras prin celebra deviză „*Omul*

este măsura tuturor lucrurilor”. Ridicând munca la rang de politică de stat și de model absolut de comportament civic, „*societatea tuturor oamenilor muncii*” urma să asigure în proporții echivalente și șansa „*autoconducerii structurilor sociale și pe cea a accesării tuturor drepturilor comunitare*”. Prin urmare, aici, în planul contingenței, se stipula că există toate condițiile necesare pentru emancipare socială, materială și spirituală, transcendența fiind pur decorativă: societatea nu mai avea nevoie de Dumnezeu, era **a** (fără) **tee** (teos=Zeu, Dumnezeu), nu împotriva lui Dumnezeu. Prin contribuția lui Stalin, curentul ateist a cumulat și velențe de ostilitate, de confruntare chiar, cu religia, și a-nceput distrugerea simbolurilor religioase, precum și a lăcașurilor de cult ... Și aceste acțiuni se desfășurau tot sub deviza „*modernizării*” întregului spațiu social, ca premisă pentru inevitabila prosperitate a muncii în colectiv ... Iată că modernizarea a cunoscut mai multe avataturi ...

Dimensiunile – jurnalistică, ideologică, politică sau nemijlocit partizană – au cumulat o imagine mai degrabă kitsch a modernizării, exclusiv prin eforturile de industrializare a României, amplificând confuziile aferente ipotezei „*lichidării rămănerii în urmă față de țările dezvoltate economic*” prin aportul exclusiv al variabilei tehnologice. Modernizarea de tip proletar, care considera spiritualitatea ca pe un simplu epifenomen al dinamicii vieții materiale, nu a putut rezona cu modernitatea continentală și internațională, generând o serie de grave probleme de receptare și, în egală măsură, de acceptare. În acest context, comutarea perspectivei de analiză de la inventarierea problemelor (mai vechi sau mai noi) la explorarea soluțiilor posibile a constituit pentru analiștii sociali un proiect științific mereu amânat de o permanentă reeșalonare a priorităților.

După Decembrie 1989, noile opțiuni valorice au redat, cel puțin din rațiuni electorale, dreptul corpului profesoral de a-și reconstrui structura curriculară prin includerea obligativității studiului religiei în școlile românești, fapt apreciat unanim ca firesc și semn evident al plasării noului design al conținuturilor de învățare într-o arie de normalitate. Am folosit verbul la timpul trecut, deoarece în nenumăratele restructurări ale Legii învățământului acest drept câștigat,

cu sacrificiile chiar fizice ale martirilor din Decembrie 1989, apare nu doar relativizat, ci parțial anulat (deoarece unii cetățeni cu vizibilitate instituțională se pronunță pentru renunțarea la simbolurile noastre religioase în numele ... modernizării!).

De ce ?! întrebăm, încă o dată, noi, profesorii de carieră...

Ni s-a răspuns sec și într-un stil indubitabil neostalinist: „*pentru că predarea confesională a religiei implică riscul promovării partizanatului confesional !*”.

Dincolo de ideologizarea ostentativă a enunțului de mai sus, autorii nefericitului „*răspuns*” relevă un fapt îngrijorător: aceștia au ceva cu **ortodoxia** care, ca instanță morală credibilă, necontestată nici măcar de sondajele de opinie, a rămas **singura sursă de coeziune socială a spațiului social românesc**. Sociologic vorbind, *coeziunea* nu presupune blocaj sau stagnare, ci **evoluție echilibrată a tuturor componentelor comunitare prin cultivarea sinergiilor care pot asigura o dezvoltare globală, echilibrată**.

După cum se știe, trecerea, după 1989, la pluralismul politic nu a limitat posibilitățile de exprimare confesională; am zice noi, chiar le-a legitimat. În consecință, fiecare biserică a avut toată libertatea de a-și cultiva propriile valori, educabilii având și ei libertatea de a opta pentru biserica ortodoxă, pentru bisericile neoprotestante, pentru cele catolice sau pur și simplu au refuzat, chiar, să-și asume public o identitate confesională; cultele neoprotestante au construit chiar un liceu de profil la Timișoara. Modelul de interculturalitate din această parte românească a fostului Banat istoric are, deci, și o remarcabilă componentă a interconfesionalității care demonstrează că tocmai predarea confesională a religiei în școli asigură echilibrul dinamic la nivel comunitar și conferă un cadru adecvat pentru democratizarea reală a spațiului social românesc.

Propunerea unor parlamentari de a se înlocui actuala formulă curriculară cu un manual de *Istoria religiilor* nu poate fi realistă din mai mult motive:

- 1) pregătirea studenților de la teologie nu este compatibilă cu acest obiectiv, deoarece formarea acestora este una neechivoc confesională, la toate cultele;

- 2) timpul rezervat unicei ore de religie nu permite o abordare, corespunzător standardelor psihopedagogice, a unui astfel de obiectiv. În acest context de asimetrii radicale între scop și mijloace, singura realizare certă ar fi compromiterea ariei tematice prin predarea foarte superficială a conținuturilor gnoseologice aferente unei astfel de posibile discipline de studiu în învățământul preuniversitar;
- 3) maturitatea axiologică a elevilor nu permite asimilarea, în registru comparativ, a diferențelor de ordin epistemologic/patristic, astfel încât rezultatele ar fi cel mult mediocre.

Personal, eu am apreciat, și am disponibilitatea să apreciez, orice inițiativă de inovare curriculară și metodologică pe această temă, încă fuzzy a învățământului românesc, dar atrag atenția că această propunere are, cu certitudine, alte obiective decât cele de ordinul educației religioase a tineretului României, din moment ce numai Ortodoxia face obiectul acestei „propunerii” venite din spectrul ideologic al comunității noastre (politice) naționale !

Dacă unii cetățeni, chiar tineri parlamentari, frustrați din varii cauze, vor să iasă în evidență cu inițiative mai mult sau mai puțin excentrice, referitoare la structura curriculară a sistemului educativ din România este *problema* lor; învățământul are nevoie de **soluții** ...

Celor care invocă mediocritatea civică din România ca efect (și) al predării confesionale a religiei le reamintesc un gând al celebrului Camil Petrescu: „*Nu omul este mediocru, ci scopul. Dați-i un scop înalt și-l veți smulge din mediocritate !*” Noii, ortodocșii, avem un astfel de scop în Persoana Lui Iisus Hristos. Predarea religiei în școli satisface și nevoia tânărului aflat în căutare de modele existențiale și axiologice deopotrivă, modele pe care societatea lipsită de repere clare în care trăim nu i le poate oferi. În urmă cu aproape 2000 de ani, Seneca răspundea, antologic, celor care după ce se aventurau pe mările și oceanele vremii lor cu propriile ambarcațiuni cu pânze și se plângeau că nu au norocul de vânturi prielnice: *Nu există vânt prielnic pentru cei care nu știu încotro se îndreaptă !* Prin analogie, dacă politicienii noștri au dovedit că nu au capacitate corespunzătoare pentru redactarea unui

proiect articulat de reformă socială, vocile de sirenă ale unora dintre ei se cuvine a nu mai fi luate în seamă în dezbaterile focalizate pe viitorul structurii curriculare a ofertelor educative.

Profesorii, ca specialiști în științele educației, știu că așa cum Hristos învie în fiecare an (și) pentru noi; educația religioasă este în același timp o cale spre (re)descoperirea de sine a educabilului, cât și o cale spre permanenta descoperire a lui Dumnezeu. Acesta este, de fapt, adevărul pe care îl reiterează fiecare profesor, cu mijloacele specifice ale materiei pe care o predă, fiecărei generații de elevi. Cadrul instituțional al prezentei Conferințe poate fi apreciat, și el, ca o instanță de reflexie colectivă asupra modalităților individuale de regăsire a căii celei drepte către Biserica din sufletele noastre.

Celor predispuși să eticheteze, cu superficialitate, ca naționalistă replica mea la problematica prezenței simbolurilor religioase în școli le mai propun încă un argument *pro domo*: din rațiuni de „*politică europeană comună*” nu este, în primul rând democratic, să se interzică dreptul statului roman de a-și etala simbolurile profilului său identitar, în aria cărora simbolurile ortodoxe reprezintă singura certitudine de continuitate românească peste vremelniciile politice ale timpului istoric, până în cel mai imediat prezent. Modernizarea, în stil european, a ofertelor educative, nu poate merge până acolo unde se estompează sau dispar complet diferențele specifice ale comunităților din aria geografică a Europei, deoarece integrarea europeană a promis tocmai conjugarea eforturilor de compatibilizare a Europei geografice cu Europa valorilor, evident prin intrarea în rezonanță a ofertelor educative naționale cu actuala paradigmă educativă europeană, generată de virtualizarea progresivă a conținuturilor de învățare.

După cum se știe¹, din perspectivă istorică, **prima paradigmă educativă** se poate rezuma astfel: **profesorul îi învață pe elevi**. Este perioada antichității în care discipolul, prelua de la Magistrul său nu numai conținuturi de cunoaștere, ci și metodele și procedeele de

¹ Constantin Brătianu, *Calis ro. Ghidul calității în învățământul superior*, București, Edit. Universității București, 2012.

învățare și de diseminare a cunoașterii aceluși timp în care disciplinele de studiu se aflau în indiviziune epistemologică. Magistrul era cel care cumula întreaga cunoaștere a timpului, ca autoritate spirituală incontestabilă, iar discipolul prelua *more geometrico* întreaga manieră de a fi și a gândi a acestuia. Continuitatea presupunea mimetism integral ca parametru al investiției educative pe termen lung.

După repetatele diversificări epistemologice produse de-a lungul timpurilor, ca urmare a diviziunii cunoașterii și specializării domeniilor noi în științele naturii, ale societății, ale gândirii și ale omului, s-a structurat a **doua paradigmă educativă: elevul învață de la profesor**. Spre deosebire de cunoașterea globală a începuturilor, când o persoană era posibil să acopere toate domeniile cunoașterii, fiind autoritatea supremă în materie de cunoaștere, după diferențierea științelor pe arii curriculare, s-a dovedit imposibilitatea unei singure persoane de a fi depozitarul întregii cunoașteri și a tuturor metodelor de cunoaștere. Un simbol al acestei paradigme îl reprezintă cartea „Un uomo finito” a lui Giovanni Papini, în care este descrisă drama individului care a încercat, la începutul secolului al XX-lea, să refacă experiența lui Giovanni Picco de la Mirandola care afirma, în plină perioadă a Renașterii, că *„știe tot ceea ce se poate ști, și încă ceva pe deasupra”* încercarea sa a eșuat integral.

În plan economic, munca manuală și investiția financiară individuală era baza prosperității și acumulării materiale, care în acel timp a generat acționariatul financiar.

După apariția internetului, datorită virtualizării neconținute a posibilităților de accesare a informațiilor din toate domeniile de activitate, a devenit operațională a **treia paradigmă educativă: elevul învață și de la profesor**. În consecință, identitatea culturală și civică a educabilului nu mai este rezultatul exclusiv al procesului educativ, deoarece stimulii gnoseologici nu mai constituie prerogativa exclusivă a profesorului. Educabilul se raportează selectiv nu numai la domeniile de cunoaștere (ariile curriculare), ci și la conținuturile de învățare disponibile în timp real: profesorul nu mai poate fi perceput ca deținătorul exclusiv al cunoașterii în domeniul său de specialitate, deoarece elevul poate accesa singur bazele de date din bibliotecile care-

i satisfac interesele de cunoaștere și de formare. Efectul este absolut spectaculos: **tânărul se alege pe sine din valorile vremii sale**, iar asemănarea cu profilul spiritual al Magistrului este parțială și chiar întâmplătoare. În plan economic, diversificarea profesională și diviziunea muncii a făcut posibilă trecerea de la munca manuală la munca în colectivitate bazată pe acționariat economico-financiar; fundamentul cultural al personalității tânărului de azi este rezultatul unui parteneriat educativ în cadrul căruia educabilul este și *obiect*, și *subiect*, în timp real.

Dacă toate cele trei paradigme au produs și dezvoltat culturi cu specific național, internaționalizarea progresivă a cunoașterii ca epifenomen al civilizației tehnologice, dincolo de creșterea ponderii materialismului în mentalul colectiv al fiecărei comunități, a produs și o nouă cultură, anume: **cultura digitală**. Cu noul său actor generic – **homo spectans**, această ipostază a societății umane constituie sursa care alimentează toate tendințele globalizante ale spațiului social contemporan, în care *nu cunoașterea, ci inteligența a devenit valoare generică*. Astfel, de la acționariatul economic ca sursă de dezvoltare, s-a trecut la *cognitariat*, deci la recunoașterea inteligenței creatoare ca resursă a dezvoltării, cu o diferență esențială: dacă toate celelalte resurse ale dezvoltării, tradiționale și actuale, și-au dovedit perisabilitatea în sensul că sunt epuizabile, *inteligența este o resursă practic inepuizabilă de dezvoltare*. Pe aceste coordonate, regândirea locului și rolului școlii ca instituție se cuvine a fi recunoscută ca prioritate de grad zero: instituția școlară asigură alfabetizarea inițială și digitală, iar *profesorul își asumă numai rolul de ghid*, are responsabilitatea specială de a-l orienta pe elev (educabil) în infinitul informațional.

Paradigma a IV-a se poate formula astfel: **educabilul învață criteriile de selecție a cunoașterii, pentru a-și forma și dezvolta o inteligență creatoare** sub mentoratul epistemologic al profesorului / criteriolog . *Criteriologul*,² *iată noua identitate a specialistului din*

² Ștefan Buzărnescu: *Revista universitarilor din România*, Colecția anului 1989/1990, București.

domeniul învățământului. Acesta include nu doar personalul din domeniul învățământului implicat în formarea inițială, ci și pe toate persoanele specializate în educație, deoarece homo spectans, ca beneficiar al metodelor digitale de învățare învață toată viața: longlive learning.

Ca urmare a formării cartelurilor economice cu amplitudine planetară generalizate de globalizare, *multinaționalele* se afirmă nu numai ca parteneri reductabili în negocierile economice, ci și prin prin *inițiative de finanțare a unor programe universitare cu acoperire internațională* care au impus **o nouă paradigmă: a acționa la distanță și în timp continuu.** Aceasta presupune **o nouă replică paradigmatică: a gândi global și a acționa local.**

Dincolo de diferențele de semantizare a unor mutații structurale în domeniul cunoașterii, precum și de eforturile savanților de a descoperi un posibil ireductibil de la care să se încerce reconstrucția arsenalului cunoașterii umane, un adevăr s-a revelat ca fiind greu contestabil: *sinteza cunoașterii umane rămâne incompletă, dacă se reduce la arealul contingentului. Recursul la TRANSCENDENT nu are alternativă.*

Virtualizarea neîncetată a cunoașterii și rafinarea logistică a posibilităților de accesare a bazelor de date, prin marile oportunități de informare a individului, a relevat faptul că sistemul de educație nu produce absolvenți cu un nivel mai mare de cultură; eventual se poate accepta numai certitudinea că a crescut cantitatea de informație pe cap de locuitor, deoarece cultura nu se reduce la acumularea de informație. Cultura presupune, desigur, informație validată științific, dar include și reflecția individuală asupra acestei informații, ; dacă s-ar reduce cultura numai la informație, atunci am putea să calificăm fiecare bibliotecă din lume, (care posedă mii de volume), că este foarte cultă! Iată la ce paradox penibil se ajunge prin lipsa de discernământ!

Sub raport educativ, avalanșa de informații din toate domeniile, a relevat multe riscuri, printre care amintim:

- 1) *Superficialitatea fundamentului cultural al tinerilor care, știind că au disponibile pe net informații din toate domeniile, nu mai memorează cunoștințe, ceea ce a condus*

la ceea ce în sociologia culturii se numește *cultură epidermică*³, adică aculumarea de informații fără inserarea acestora într-un sistem propriu de valori. Ca rezultat, individul știe câte puțin din cât mai multe domenii, profilul acestuia fiind nu doar mozaicat, ci și lipsit de virtuțile intergării comunitare, deoarece este marcat de superficialitate (cultura mozaică).

- 2) *Amplificarea ispitelor care-I pot pune pe individ în fața unor tentații discutabile sub raport general-civic.* Atenția exagerată acordată aspectelor materiale ale existenței, în detrimentul celor spirituale, este cea mai frecventă, chiar la tinerii care provin din familii foarte bine situate social și economic și care fac paradă cu mărimea crucilor de aur pe care le poartă ostentativ, cu intenția, mai degrabă, de a convinge rapid pe orice interlocutor de superioritatea segmentului social din care provine fiecare ipochimen, decât de atașamentul său față de valorile religioase. Dincolo de *religiozitatea decorativă* pe care o relevă, acest comportament păcătos mai cumulează și păcatul trufiei: trăirea religioasă este incompatibilă cu vanitatea, dar și cu etalarea luxului sau a abundenței de orice fel; cercetări sociologice⁴ au relevat că în rândul tinerilor se practică, mai mult decât se crede.

În cercetările sociologice desfășurate înainte de 1989 în cadrul filialei Timiș a Centrului de cercetări pentru problemele tineretului (CCPT)⁵, pentru a defini motivația prezenței la Sărbătorile de Sfintele Paște și de Crăciun, când în plină guvernare comunistă bisericile deveneau neîncăpătoare pentru mulțimea tinerilor, concluziile studiului în speță au fost aceleași: tinerii etalau practicile religioase fără a putea să explice semnificația biblică a respectivelor sărbători (practicau mai

³ Abraham A. Moles, *Sociodinamica culturii*, București, Edit. Științifică, f. a.

⁴ Centrul de cercetări pentru problemele tineretului (CCPT) care a funcționat din 1968 până în 1989.

⁵ Ștefan Buzărnescu (coordonator): *Opțiuni valorice ale elevilor și studenților*, Timișoara, 1988.

mult decât credeau, etalând o religiozitate decorativă, dacă se poate spune așa ...). În acel timp, când oferta educativă era eminentemente atee, explicația era foarte simplă: sărbătoarea de Paște, de exemplu, era cu precădere ocazia achiziționării unor obiecte și veșminte sărbătorești pe care tinerii simțeau nevoia de a le etala în public cu prilejul unui aflux mare de enoriași de toate vârstele la slujbele religioase de profil, iar Crăciunul, era asociat cu Luna cadourilor, în care pe primul plan trecea competiția pentru cele mai exotice cadouri ... S-au scris, după 1989, diverse articole de presă, în care se semnalează că acest aflux al tinerilor cu educație ateistă la Biserică ar fi avut și un substrat de dizidență ideologică, dar eu nu am nici un studiu serios pe acest subiect pentru a-l putea comenta ...

Faptul că și astăzi, când pluralismul societății noastre democratice a făcut posibilă instituționalizarea educației religioase, mai există tineri la care sunt vizibile lacunele unei educații religioase sistematice (practică, mai mult decât cred) este un argument în plus pentru intensificarea educației religioase, nu pentru renunțarea la ora de religie sau la trecerea ei la setul de discipline opționale sau facultative. Ideea că bisericile ar putea prelua, *sine die*, sarcina educației religioase a tinerelor generații este o diversiune și trebuie demascată ca atare: sfintele liturghii au valențe educative, desigur, dar în alt sens și pentru alte categorii de public. Pentru a intra în rezonanță cu înălțimile spirituale ale mesajului religios, tinerii au nevoie de o pregătire prealabilă centrată pe o setare a orizontului lor de așteptare; acest obiectiv îl poate îndeplini numai ora de religie în școală, spațiu în care conținuturile de învățare nu se predau cu cădelnița, ci cu mijloacele psihopedagogiei moderne de către profesorii de religie. Pe aceste coordonate, orice discuție despre renunțarea la ora de religie devine pur și simplu antinațională, deoarece în marea Comunitate Europeană România nu mai poate fi România decât în varianta sa ortodoxă, dar în care toate cultele minorităților beneficiază de propriile posibilități de catehizare. Ca țară interculturală, România este și interconfesională, și acest adevăr trebuie reiterat mult mai frecvent pentru a contracara nenumăratele stereotipuri și poncife ideologice prin care mentalul nostru colectiv a fost de multe ori denaturat fie din rea intenție, fie din

lacune de informație, fie de-a dreptul din incultură ! În acest context, propunem ca în noul manual de religie să fie inserat și un capitol despre specificul celorlalte religii de pe teritoriul României, pentru a da posibilitatea elevilor să cunoască diferențele și să-și asume paradigma creștină în cunoștință de cauză. Facem această propunere bazându-ne pe faptul că orice educație unilaterală ajunge la exclusivism și creează premisele unui posibil fanatism: exemplu, fanatismul religios arab (numit fundamentalism), în prezent, sau inchiziția în istoria creștinismului, care tot fanatism a fost ...

Dacă superficialitatea culturii generale, dar și cea a culturii religioase, în particular, reprezintă un risc la care este expusă tânăra generație tentată, mai degrabă, să se bazeze pe sprijinul internetului, în loc să memoreze cunoștințe și bune practici cu încărcătură formativă, un risc echivalent îl reprezintă și refuzul, ostentativ, față de orice modernizare a modului de raportare la tradiție. Un exemplu îl reprezintă practicile, cu conotații religioase, de sărbătorire a Crăciunului la concurență cu Luna Cadourilor, în cadrul cărora Pomul de iarnă reprezintă zeitatea domestică generatoare de mari bucurii de familie: anume, un segment deloc neglijabil de populație respinge cu vehemență obiceiul unor persoane de a folosi brazii și alte aranjamente florale din material sintetic, motivând că acest gest ar fi un semn de îndepărtare de tradiție. Cine poate formula, cu referire la acest aspect, o concluzie definitivă ?

Dar nici modernizarea ostentativă a limbajului prin care se fac urările nu poate fi trecută cu vederea. De exemplu, sintagma „*Sărbători fericite !*” care face o „*tradițională*” carieră mediatică, invadând spațiile tipografice ale publicațiilor pentru toate categoriile de public și monopolizând în egală măsură mediile publicitare audio și video. Nu despre combustia religioasă a sintagmei voi mai face, în încheierea textului meu aprecieri, ci *asupra legitimității ei filologice* voi întârzia puțin. Pluralul expresiei ambiționează, evident, să acopere două evenimente: Crăciunul și Anul Nou. Dar tocmai de aici începe dubitația, nu neapărat carteziană, pe care încerc să mi-o (v-o) explic.

Spoturile publicitate au fost focalizate cu precădere (ca să nu zic chiar în exclusivitate !) pe stimularea comportamentului de

achiziționare și pe exersarea reflexelor de achiziționare/aprovizionare cu bunuri materiale, a билетelor de călătorie pentru vacanțe mai mult sau mai puțin exotice, a brazilor, a instalațiilor electrice etc.

Ce legături au toate acestea cu Crăciunul ?

După cum știm, chiar și dintr-o minimă cultură religioasă, Crăciunul este sărbătoarea Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, un eveniment irepetabil și înnobilit cu aura Eternității. Faptul că de peste două mii de ani retrăim bucuria spirituală generică a Nașterii Domnului reprezintă obiectivarea convingerii că fiecare enoriaș, în proximitatea existenței sale anonime, redevine, de fiecare dată un hristofor (purător de Hristos). Gesticulația publică a creștinului îmbracă semnificația (re)asumării condiției de mărturisitor al Tainei nașterii îngăduite de Dumnezeu ca pildă pentru omul generic al contingentului când, așa cum spunea Mihai Eminescu, *„La nașterea fiecărui copil, omenirea reînvață alfabetul speranței”*. Cu sărbătoarea Crăciunului ne plasăm, deci, în orizontul atemporal al bucuriilor spirituale dătătoare de sens existențial și focalizate pe vectorul Binelui generic. Este binecuvântata secvență de timp istoric în care și ființei adamice i se conferă șansa de a ierta, în sensul haric al Rugăciunii: *„și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri”*.

Aici este esența bucuriei Crăciunului: iertarea, prerogativa absolută a lui Dumnezeu se *„deleagă”* prin procură hristică (dacă ne-am împărtășit și am devenit hristofori) și păcătosului generic, dreptul de a-și depăși umila condiție adamică (dominată de orgolii și diverse tentații de revanșă !) pentru a accede la altruismul celui care înțelege și iartă greșeala aproapelui față de care, cu vorba, fapta sau cu gândul, este posibil să fi greșit cândva ... Nu despre bucuria pântecului îndestulat cu merinde și nici de cea a creierului, fie el chiar supraîncărcat de idei ori de doctrine, este vorba, ci de bucuria duhului pe care ni l-a dăruit Dumnezeu, respectiv de oportunitatea de a intra în rezonanță cu Duhul Sfânt care ne luminează scurtul episod pământesc pe care îl numim *viață*. Nu există nici măcar o frază în toate Scrierile Sfinte care să se refere la tipologia bunurilor materiale recomandabile a fi achiziționate de Crăciun sau la *„ritualul”* bucuriei decorative a

împodobirii bradului – o preocupare cel mult seculară în raport cu tradiția Nașterii Domnului.

În replică, înnoirea anului, ca reper temporal la scara umanității, reprezintă un construct cultural prin care omul adamic a încercat (și încearcă permanent) să raționalizeze progresiv rețeaua relațiilor comunitare, preponderent entropice în care ființează. Anul Nou rămâne, deci, o sărbătoare eminamente secularizată în care omul grăbit al civilizației tehnologice este obligat să se oprească puțin pentru a reflecta la modul în care și-a asumat (sau nu) responsabilitățile în aria civismului calibrat comunitar și să-și proiecteze noi programe operaționale care să-l ancoreze mai bine, mai funcțional și (dacă se poate) mai pragmatic în realitatea vremii sale. Anul Nou ne plasează în sfera timpului istoric în care valorile sunt relativizate de trecătoarele opțiuni individuale sau comunitare (instituționale, sau nu), dar incomparabile cu perenitatea axiologică a Religiei (în speță a Crăciunului).

Concluzii

Urarea „*Sărbători fericite!*” adresată la sfârșitul anului, oricât rafinament lingvistic ar intenționa/ambiționa să etaleze, rămâne tributară unei confuzii axiologice: așază pe același plan două realități, ontologic diferite, o Realitate Transcendentă (atemporală), cu una temporală (contingentă).

Ca simplu enoriaș, care mărturisește Ortodoxia, apreciez că este și corect gramatical, dar și corect/drept sub aspect religios să urăm „*Crăciun fericit !*” și „*An Nou fericit !*” cu convingerea că putem ieși din zona fuzzy în care ne-a ispitit fie ateismul, fie prețiozitatea lingvistică a unora care doresc cu orice preț să fie mai „*subțiri*” mai „*aristocrați*”, dar nu dovedesc decât să ne etaleze ridicole vanități fără suport.

În același registru al stereotipurilor, clișeele și automatismelor verbale favorite unor segmente de opinie, ce se vor receptate ca apărătoare ale tradiției și exigente față de orice derapaje în derizoriu,

sunt și întrebările unor funcționari din mass-media care îi stresează pe profesori cu pusee de curiozitate de genul: „*De ce nu luați atitudine față de dispariția tradițiilor de iarnă ?*” sau „*Dacă se comandă bradul de Crăciun și meniurile de profil pe internet, nu credeți că nu se mai poate vorbi de tradițiile noastre strămoșești ?*” etc.

Din perspectivă socio-antropologică răspunsul este foarte simplu: raportarea la orice sărbătoare se face pe componenta simbolică, modalitățile concrete de accesare ale simbolurilor fiind condiționate de logistica disponibilă la nivel individual de către cei care-și asumă simbolurile sărbătorii respective, cred în ele și le obiectivează într-un comportament sancționat pozitiv de conformismul de grup al comunității respective. *Tradiția nu se asociază cu comportamentul de achiziționare sau de consum, nici cu primitivismul generator de comportamente nostalgice.* În consecință, nu poate fi niciun pericol de erezie în comandarea brazilor de Crăciun online; importantă rămâne adeviziunea autentică a credinciosului pentru background-ul religios asociat gestului în sine și exercițiul său de atașament prin care își asumă, public, condiția de creștin. În plus, prin plasarea tradiției la „*carul cu boi*”, există riscul îndepărtării de spațiul simbolic tocmai a celor foarte tineri, născuți în epoca zborurilor spațiale care, cu abilitățile lor de internauți, au alte reprezentări despre lume decât cele ale strămoșilor noștri pentru care carul cu boi era simbolul maximei prosperități la acel moment al istoriei.

Un alt fel de a cinsti tradiția și inovarea ritualurilor de celebrare a acesteia este oportunitatea generațiilor prezente și viitoare cărora tot Dumnezeu le oferă șansa de a se plasa mai bine în istorie cu o singură condiție: să-și asume marea taină a Rugăciunii.

În acest context, întrebarea: „*Se poate accepta ideea că inovarea ritualului religios ar face mai atractivă religia ca ofertă culturală ?*”, deși poate fi suspectată ca una dintre cele mai recente ispite, încetează de a mai fi exclusiv retorică. Această întrebare ar putea fi începutul unei alte dezbateri în care tinerii au oportunitatea de a-și expune puncte de vedere cu potențial inovativ.

Bibliografie

1. Buzărnescu, Ștefan, *Cinstirea tradițiilor nu înseamnă primitivism*, Timișoara, Revista Iconostas, 2011.
2. Buzărnescu, Ștefan, *Cui îi este teamă de învățământul confesional ?*, Timișoara, Revista Iconostas, 2010.
3. Culianu, Ioan Petru, *Gnozele dualiste ale Occidentului*, trad. de Theresa Petrescu, București, Edit. Nemira, 1995.
4. Culianu, Ioan Petru, *Păcatul împotriva spiritului*, București, Edit. Nemira, 1999.
5. Eliade, Mircea, *Les gnozes dualistes d'Occident. Histoire et mythes*, Paris, Plon, 1990.
6. Sfântul Ierarh Nicolae Velimirovici, *Rugăciuni pe marginea lacului*, București, Edit. Anestis, 2006.